SPALSKI
Park Krajobrazowy
mapa przyrodniczo-turystyczna
skala 1:40 000

SPALSKI PARK KRAJOBRAZOWY
SPAŁA LANDSCAPE PARK

Spalski Park Krajobrazowy utworzono w 1995 roku. Położony jest w południowo – wschodniej części województwa łódzkiego, na styku dwóch powiatów: opoczyńskiego i tomaszowskiego oraz gmin: Tomaszów Mazowiecki, Inowłódz, Lubochnia, Opoczno, Poświętne, Rzeczyca oraz miasta Tomaszowa Mazowieckiego. Park o powierzchni 13,1 tys. ha i 24,1 tys. ha otuliny, swoim zasięgiem obejmuje środkową część doliny Pilicy i chroni najbardziej wartościowe elementy przyrodnicze, historyczne i kulturowe dawnej Puszczy Pilickiej z bogatym i różnorodnym światem roślinnym i zwierzęcym. Będąca osią parku Pilica, wraz z urokliwymi dopływami o tajemniczych nazwach jak: Gać, Studzianka, Cetenka, Słomianka tworzy sieć cennych korytarzy i ciągów ekologicznych. Pilica płynie przez Park naturalnym korytem, często meandruje, tworzy liczne wysepki, mielizny i starorzecza. Wiosną tworzy malownicze rozlewiska, obfitujące w liczne gatunki roślin i zwierząt. W rozległej dolinie dostrzec można mozaikę łąk, trzcinowisk, muraw napiaskowych i wrzosowisk. Ze wskaźnikiem lesistości wynoszącym ponad 60% Park wyróżnia się na tle województwa i kraju.

Obszar Spalskiego Parku Krajobrazowego zdominowały lasy sosnowe i mieszane w różnym wieku. Występują również łęgi, olsy, grądy i świetliste dąbrowy. Najcenniejsze przyrodniczo stare drzewostany porastają okolice Spały, Konewki, Liciążnej i Żądłowic. W krajobrazie Parku najbardziej wyróżnia się przełomowy odcinek Pilicy w okolicach Inowłodza, gdzie z terenów krawędziowych doliny na Zakościelu i Legnicy rozpościerają się rozległe panoramy widokowe. Pośród krajobrazu pól uprawnych spotykamy skupiska samotne grusze czy zadrzewienia złożone z tarnin, głogów i dzikiej róży.

Founded: 1995. Area (including buffer zone): 37 244 ha. It is one of the 7 parks in the Łódź Voivodeship Landscape Park Complex. The main objective of the park is to maintain the natural, landscape and historical assets in the Pilica valley and the neighbouring areas, situated to the west of Tomaszów Mazowiecki, to the border with the Mazovia Voivodeship. In the park, there is the European Bison Conservation Centre in Smardzewice, managed by the Kampinos National Park. The Fauna of the Spała Landscape Park is represented, e.g., by the black stork, the honey buzzard, the hazel grouse, the badger and the elk, which also specimens appear from time to time. The protected flora is represented by such species as the martagon lilly, the large yellow foxglove (Digitalis grandiflora) and the lesser butterfly orchid (Platanthera bifolia), which grow in the "Konewka" reserve, and the mezereon in the "Spała" reserve. Spała Forests are the remains of the historical Pilica Forest – a primeval forest where kings, tsars and presidents used to go hunting. The most important monuments of material culture include: the Romanesque church of St. Giles in Inowłódź, the former Oratorian monastery complex in Studzianna-Poświętne, the parish Church of Our Lady Queen of Poland in Spała – a wooden church erected in 1923. The relicts of the modern history include a bunker complex from the World War II (a place where bats, such as the barbastelle and the brown long-eared bat, spend winter), and the redoubt of Major Henryk Dobrański "Hubal" in Anielin. The Presidential Harvest Festival takes place in Spała. It is also the historical hunting ground of Russian Tsars and Polish Presidents.

FAUNA I FLORA

W Parku spotykamy bogatą w gatunki i zróżnicowaną faunę. W grupie owadów do najbardziej interesujących gatunków należą: chrząszcz – pachnica dębowa oraz motyle – paź żeglarz i pokłonnik osiniec. Stwierdzono tu występowanie 33 gatunków ryb, płazy i gady reprezentuje 18 gatunków z najciekawszymi: grzebiuszką ziemną, ropuchą zieloną i paskówką, rzekotką drzewną i żmiją zygzakowatą. Dotychczas zaobserwowano na terenie Parku występowanie ponad 200 gatunków ptaków, z których do rzadkich gatunków lęgowych zalicza się bociana czarnego, trzmielojada, derkacza, zimorodka, samotnika, srokosza i muchołówkę białoszyją. Ciekawą grupą ssaków są nietoperze. W Konewce, w starych bunkrach istnieje jedno z większych zimowisk nietoperzy w Polsce. Odnotowano tu do 2000 osobników reprezentujących 8 gatunków. Liczbę gatunków roślin naczyniowych w Spalskim Parku Krajobrazowym szacuje się na ponad 800, wśród nich znajduje się ponad 30 gatunków chronionych i 50 rzadkich bądź zagrożonych regionalnie. Ostoją dla najciekawszych gatunków są przede wszystkim duże kompleksy leśne, piaszczyste skarpy, wysoczyzny oraz podmokłe tereny dolinne Pilicy i śródleśne bagna. Na szczególną uwagę zasługują gatunki górskie: m.in. żywiec dziewięciolistny, wroniec widlasty, trzcinnik owłosiony oraz jodła pospolita występująca w Parku na granicy zasięgu.

Bunkry w Konewce - zimowisko wielu gatunków nietoperzy

Żmija zygzakowata

Zimorodek

OCHRONA PRZYRODY

Na terenie Spalskiego Parku Krajobrazowego tereny o szczególnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych zostały objęte dodatkową opieką prawną w postaci różnych form ochrony przyrody. Najcenniejsze fragmenty starych drzewostanów chronione są w Parku i jego strefie ochronnej w formie 6 rezerwatów przyrody, są to:

Rezerwaty przyrody

Żądłowice – rezerwat leśny, utworzony w roku 1968 o łącznej powierzchni 241,19 ha, charakteryzuje się niezwykle ciekawymi układami hydrologicznymi i siedliskowymi. Rezerwat znajduje się na terasie doliny Pilicy, która w tym miejscu jest bardzo szeroka i ma urozmaiconą mikrorzeźbę. Urzeźbienie terenu w postaci bardzo licznych, na przemian obok siebie leżących, wzniesień i dolinek oraz wysięki u podnóża wyższej terasy tworzą ciekawe, jedyne w kraju, pasowe układy siedlisk, pokryte całkowicie innymi zbiorowiskami leśnymi. W dolinkach występują bagienne lasy olszowe, a na wzniesieniach suche bory sosnowe. Ols w Żądłowicach ma pełną listę gatunków charakterystycznych i właściwą strukturę kępkowo - dolinkową. Ponieważ przez wiele miesięcy w roku dolinki wypełnia woda, rosną w nich rośliny bagienne i wód przybrzeżnych: czermień błotna, gorysz błotny, marek szerokolistny, kaczeniec, turzyca odległokłosowa, karbieniec pospolity i inne. Drzewa, krzewy, paprocie i rośliny typowo leśne skupiają się na kępach, które są wysokie na 1m i mają od 2-3 m średnicy. Kępy powstały z systemów korzeniowych i pni starych olsz. Olsza jest jednym składnikiem drzewostanu olsu, natomiast wśród podszycia leśnego rośnie tu dużo kruszyny i porzeczki czarnej. Runo tworzy gęsty łan borówki czarnej i brusznicy, gdzie indziej gęsta darń mchów pokrywa glebę, w dużej ilości występują widłaki. Część rezerwatu porasta stary drzewostan sosnowy, w którym miejscami występują wspaniałe okazy sosny o charakterystycznie rzeźbionej kołnierzykowatej korze.

Rezerwat Żądłowice

Spała – rezerwat leśny, utworzony w roku 1958, położony jest w sąsiedztwie Spały, na terenie Lasów Państwowych, po obu stronach Pilicy i zajmuje powierzchnię 102,70 ha. Jest przykładem naturalnej fitocenozy leśnej, jaka dawniej panowała w Puszczy Pilickiej. Rezerwat został utworzony w celu zachowania, ze względów naukowych i dydaktycznych, położonego nad Pilicą fragmentu lasu mieszanego o charakterze naturalnym. Przedmiotem ochrony na terenie rezerwatu są lasy grądowe z prastarymi 200-letnimi dębami i grabami oraz 200-letnimi sosnami. Ochroną objęto też wiele innych gatunków drzew, spotkać można także jawory, graby, olchy i świerki. Do osobliwości należy zaliczyć pojedynczy, ginący drzewostan jodłowy, występujący tu na granicy zasięgu występowania. W bogatym runie rezerwatu na uwagę zasługują takie gatunki, jak: kokoryczka wonna, zawilec gajowy i żółty, przylaszczka pospolita, miodunka ćma, łuskiewnik różowy, niecierpek pospolity, fiołek przedziwny, turówka wonna, a także inne rzadkie gatunki jak: bniec czerwony, rzeżucha niecierpkowa, starzec bagienny.

Sosny na szczudłach w rezerwacie Spała

Konewka – rezerwat leśny, utworzony w roku 1978, obecnie zajmuje powierzchnię 99,91 ha. Głównym przedmiotem ochrony są fitocenozy świetlistej dąbrowy oraz grądu subkontynentalnego. Dąbrowę świetlistą buduje drzewostan dębowy w wieku od 160 do 260 lat, pochodzący z pierwszego urządzania Lasów Spalskich w 1820 roku, ochroniony przed wyrębem w okresie kiedy lasy te służyły gospodarce łowieckiej. Występująca tu dąbrowa świetlista należy do najpiękniejszych zbiorowisk leśnych w Polsce. Drzewostany dąbrowy świetlistej charakteryzują się dużą zgodnością składu gatunkowego z naturalnym siedliskiem. Runo rezerwatu jest typowe dla zespołu świetlistej dąbrowy. Jest to gęsta i różnorodna murawa złożona z traw i roślin dwuliściennych. Flora rezerwatu obejmuje ponad 150 gatunków roślin, w tym rzadkie i piękne rośliny leśne, takie jak jaskier wielokwiatowy, pięciornik biały, sierpik barwierski, dziurawiec skąpolistny, widłak jałowcowaty, perłówka żółta, lilia złotogłów, kokoryczka wonna, naparstnica zwyczajna, miodownik melisowaty, czerniec gronkowy i wiele innych.

Naparstnica zwyczajna w rezerwacie Konewka

Sługocice – rezerwat florystyczny utworzony w roku 1984, obejmuje powierzchnię 8,99 ha. Chroniony jest tu żywiec dziewięciolistny – gatunek bardzo rzadki na niżu, którego ojczyzną są górskie lasy bukowe. Ta dorastająca do 60 cm wieloletnia roślina zielna, na tym stanowisku występuje masowo. W kwietniu rozwija swoje liście i biało-seledynowe kwiaty, a znika już w końcu maja. Rezerwat jest doskonałym modelem dydaktycznym, gdzie na bardzo małym obszarze można omówić i zrealizować wiele ciekawych zagadnień z zakresu ochrony gatunkowej i ochrony środowiska przyrodniczego. Turystów rezerwat z pewnością urzeknie swym pięknem, kobiercem różnokolorowych kwiatów i nieszablonowym typem lasu, ostro kontrastującym z monotonnymi sośninami, porastającymi w większości przyległe do rezerwatu tereny.

Żywiec dziewięciolistny w rezerwacie Sługocice

Jeleń – rezerwat leśny, o pow. 48,97 ha, utworzony w 1976 roku. Zachował się tutaj prawdziwie puszczański krajobraz boru sosnowego i świerkowo-jodłowego. Jodła w rezerwacie Jeleń występuje na północnym zasięgu występowania w Polsce. Rosną tu również stare dęby, a wilgotne lasy olchowe graniczą z siecią niewielkich śródleśnych polan, które są znakomitym miejscem schronienia zwierzyny leśnej. Flora rezerwatu obejmuje 6 gatunków porostów, 45 gatunków mszaków i 248 gatunków roślin naczyniowych. Wśród nich rośliny chronione: widłak jałowcowaty, kruszczyk szerokolistny, czarcikęsik Kluka, łuskiewnik różowy.

Gać Spalska – rezerwat leśny, powołany w roku 2006, o powierzchni 85,89 ha. Obejmuje on fragment doliny rzeki Gać (dopływ Pilicy) o długości blisko 8 km, między miejscowościami Jasień i Spała. Celem ochrony w rezerwacie jest zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych naturalnie wykształconych zespołów roślinnych – głównie łęgu jesionowo - olszowego i olsu porzeczkowego, związanych ze środkową rzeką krainą oraz stanowisk chronionych i rzadkich roślin i zwierząt. Część powierzchni objęta jest ochroną ścisłą, w tym obszar doliny rzeki Gać oraz niektóre ekosystemy leśne i nieleśne. Występuje tu wiele rzadkich i chronionych roślin charakterystycznych dla terenów bagiennych, takich jak: bagno zwyczajne, rosiczka okrągłolistna, modrzewnica zwyczajna, nerecznica błotna, kosmatka owłosiona, kalina koralowa.

Rezerwat Gać Spalska

Ośrodek Hodowli Żubrów w Smardzewicach im. Prezydenta Ignacego Mościckiego – żubr, będący symbolem Spalskiego Parku Krajobrazowego i symbolem ochrony przyrody w Polsce jest gatunkiem uratowanym przed wyginięciem dzięki rozpoczęciu hodowli zagrodowej. Niewątpliwie do odbudowy tego gatunku przyczynił się Ośrodek Hodowli Żubrów w Smardzewicach k. Tomaszowa Mazowieckiego. Ośrodek powstał w 1934 roku z inicjatywy prezydenta Ignacego Mościckiego i nosi jego imię. Pierwotnie funkcjonował, jako zwierzyniec dla bizonów, przekazanych przez Polonię kanadyjską w 1935 roku. Pierwszego żubra przywieziono 22 stycznia 1936 roku, był to byk o imieniu Puchacz. Przed wybuchem II wojny światowej w ośrodku przebywało 7 bizonów, 12 żubro-bizonów i 2 żubry. Dopiero przywiezienie w 1971 roku dwóch byków z Pszczyny i czterech jałówek z Białowieży zapoczątkowało prawdziwą hodowlę żubrów smardzewickich. W 1973 roku w ośrodku urodziły się pierwsze cielęta żubrów nizinnych (białowieskich) - byczki Poraj i Poplon. Zostały one zgłoszone do „Księgi rodowej żubrów", gdzie po raz pierwszy w rubryce „hodowca" wpisano Smardzewice. W 1976 roku ośrodek przeszedł w zarząd Kampinoskiego Parku Narodowego i jest jego filią, w naszym województwie. W 2002 r. wydzielona została kwatera pokazowa żubrów dla celów edukacyjnych i turystycznych, zbudowano platformę widokową, nowe wybiegi i tablice edukacyjne. Oprócz możliwości oglądania żubrów z platformy widokowej, turyści mogą uczestniczyć w zajęciach i prelekcjach z zakresu edukacji ekologicznej i ochrony przyrody, prowadzonych przez pracowników Kampinoskiego Parku Narodowego. Obecnie Ośrodek zajmuje pow. 72,4 ha. Leży w strefie ochronnej Spalskiego Parku Krajobrazowego. Liczebność stada hodowlanego utrzymywana jest na poziomie 20 sztuk.

Żubry w Smardzewicach

Pomniki przyrody, Natura 2000, parki podworskie

Na obszarze Parku ustanowiono łącznie 23 pomniki przyrody. Są to pojedyncze drzewa, grupy drzew lub aleje. Dalsze 113 drzew jest proponowane do objęcia ochroną. Wyróżniają się one wielkimi rozmiarami, sędziwym wiekiem, oryginalnością formy, są ozdobą krajobrazu, obiektem naukowej obserwacji czy źródłem twórczej inspiracji. Wśród drzew najliczniej reprezentowane są dęby i lipy. Duża grupa starych dębów rośnie we wschodniej części Spały, wzdłuż drogi do Inowłodza oraz nad rzeczką Gać. Wiek dębów szacuje się na 200-300 lat, obwody pni wynoszą od 2,5 do 4,5m. Po wsiach, parkach podworskich i cmentarzach rozsiane są pojedyncze lipy, klony, wiązy, jesiony i buki. Na terenie Spalskiego Parku Krajobrazowego znajdują się 4 obszary Natura 2000. Są to 3 specjalne obszary ochrony siedlisk i 1 obszar ochrony ptaków. Inne tereny wartościowe pod względem przyrodniczym chronione są jako użytki ekologiczne i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe. Do tej pory w Parku ustanowiono 9 użytków ekologicznych, którymi są głównie urocze śródleśne bagna i torfowiska. Występują tu również liczne źródła, głazy narzutowe, odsłonięcia geologiczne piaskowców, chalcedonitów i wapieni. Na terenie Spalskiego Parku Krajobrazowego znajdują się dwa parki podworskie:

Park w Grotowicach – położony na zboczu doliny Pilicy. Pochodzi z przełomu XVIII i XIX w. Na drzewostan parku składają się 23 gatunki, w tym kilkanaście drzew osiągających pomnikowe rozmiary. W parku znajduje się kapliczka w kształcie kolumny, z herbami Rawicz i Ciołek, wzniesiona przez Władysława Grotowskiego na pamiątkę bitwy pod Guzowem.

Zabytkowy park podworski w Grotowicach

Park w Rzeczycy – założony został prawdopodobnie w drugiej połowie XVIII w. i stanowi jedyną pozostałość po dworze, rozebranym w 1962 roku. Obecnie jest to dobrze utrzymany park w stylu krajobrazowym o powierzchni 2,2 ha, w którym spotkamy kilka pięknych wiązów.

Park w Spale – zajmuje powierzchnię 12 ha. W otoczeniu domów wczasowych „Łoś" i „Żubr" występuje park leśny, a w centrum miejscowości są fragmenty parku w stylu angielskim, zaprojektowanego przez Franciszka Szaniora. Można tu spotkać daglezję zieloną, kosodrzewinę, orzecha szarego i czarnego oraz klona srebrzystego.

Park w Spale

TRADYCJA I KULTURA

Najważniejsze wartości kulturowe Parku wynikają z długich tradycji osadniczych w dolinie rzeki Pilicy. Świadczą o tym stanowiska archeologiczne, obiekty nieruchome wpisane do rejestru zabytków i miejsca pamięci narodowej. Układy przestrzenne historycznych miejscowości, budownictwo wiejskie, tradycje ludowe oraz wynikające z nich zróżnicowanie typów krajobrazu, decydują o swoistym charakterze Parku. Zachował się tu żywy folklor regionu rawskiego i opoczyńskiego, który charakteryzuje ludowy strój z haftowanymi, barwnymi motywami ułożonymi pasowo. Izby ozdabiano wieszanymi pod sufitem pająkami wykonanymi ze słomy, bibuły lub papieru oraz wycinankami zbudowanymi na płaszczyźnie prostokąta. Jeszcze do niedawna szeroko rozpowszechnione było tradycyjne plecionkarstwo. Wykonywano głównie kosze na ziemniaki, z suszonych sosnowych korzeni. Miejscowościami, gdzie kultywowane i rozwijane są tradycje ludowe są: Królowa Wola, Zakościele, Rzeczyca, Poświętne, Brudzewice.

Tradycyjne plecionkarstwo

W latach międzywojennych w Inowłodzu - Zakościelu swoje letnie wakacje spędzał Julian Tuwim. Uroki tego miejsca i okolic opisał w pisanym na obczyźnie poemacie „Kwiaty polskie". Na terenie Parku żyje wielu utalentowanych lokalnych twórców ludowych, a mieszkańcy często podczas lokalnych uroczystości występują w tradycyjnych strojach ludowych. Jedną z imprez jest, odbywający się cyklicznie w okresie letnim, Jarmark Spalski oraz Dożynki Prezydenckie, które w roku 1927 zainicjował Ignacy Mościcki. Do przedwojennej tradycji w 2000 roku powrócił Prezydent Aleksander Kwaśniewski i od tej pory święto plonów jest kontynuowane w Spale przez kolejnych Prezydentów RP.

Z KART HISTORII

Obszar Spalskiego Parku Krajobrazowego leży na pograniczu trzech krain historycznych: Małopolski, Mazowsza i Wielkopolski. Pierwsze wzmianki historyczne o miejscowościach położonych w Spalskim Parku Krajobrazowym pochodzą z XI wieku i dotyczą Inowłodza. Miejscowość ta od wieków otoczona była ogromnymi kompleksami leśnymi położonymi po obu brzegach Pilicy. Lasy te z dawien dawna zwane Puszczą Pilicką, przyciągały pierwszych Piastów. W Puszczy Pilickiej w okolicach Inowłodza pod koniec XI wieku, kilka razy polował książę Władysław Herman. On to ufundował w średniowiecznym Inowłodzu kościół pod wezwaniem świętego Idziego - w podzięce za szczęśliwe narodziny syna - późniejszego króla Bolesława Krzywoustego. Zasobność we wszelkiego zwierza i rozległa puszcza przyciągały w te strony polskich królów - Kazimierza Wielkiego, Władysława Jagiełłę oraz Kazimierza Jagiellończyka. W niedalekiej Lubochni na skraju lasów spalskich w myśliwskim dworze zatrzymywali się i polowali Stefan Batory i August III Mocny. Pierwsza pisana wzmianka o Spale pochodzi z 1511 roku z Liber Beneficiorum (Księga Beneficjów, uposażeń, zwykle kościelnych) Archidiecezji Gnieźnieńskiej, i jest autorstwa Jana Łaskiego. Wymienia on uposażenia proboszcza inowłodzkiego, wśród których jest osada młyńska Spała. Jako jedyny z dóbr monarszych inowłodzkiego klucza młyn w Spale, oprócz kół mącznych, posiadał też piłę tartaczną i folusz do spilśniania sukna. Pisane źródła historyczne wspominają o Spale również w wieku XVIII, kiedy to włodarzył tu ród młynarzy o nazwisku przejętym od nazwy miejscowości. Za panowania Aleksandra III w okolicach Spały w 1884 roku odbył się zjazd cesarzy: Franciszka Józefa, Wilhelma II i wspomnianego cara Aleksandra III. W 1884 roku w Spale wybudowano na życzenie cara drewniany pałacyk, według projektu krakowskiego architekta Leona Mikuckiego. Obok powstały koszary dla sotni kozackiej, kompanii służby łowieckiej, domy dla gości i zabudowania gospodarcze. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę, Spała staje się rezydencją rządu II RP. W 1921 roku w Spale przebywał wypoczynkowo marszałek Józef Piłsudski. Największy rozkwit rezydencji nastąpił za czasów prezydentury Ignacego Mościckiego. Prezydent był zapalonym myśliwym, w Spale przyjmował również oficjalne delegacje państwowe.

Kościół św. Idziego w Inowłodzu

Kościół - kaplica prezydencka w Spale

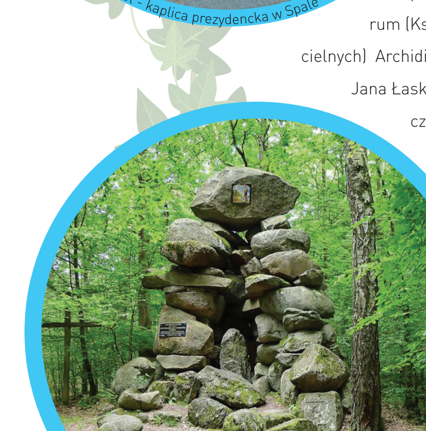
Grota św. Huberta

ZABYTKI

Na obszarze Spalskiego Parku Krajobrazowego odnaleźć można wiele cennych zabytków ruchomych, nieruchomych i archeologicznych. Znajdują się one w miejscowościach:

Inowłódz – miasto położone nad Pilicą, gdzie krzyżowały się ważne trakty handlowe. Miejscowość należy do najstarszych w województwie łódzkim. Już w XII w. dokumenty potwierdzają istnienie karczmy, komory celnej i kościoła. Mowa tu o pochodzącym z ok. 1086 roku romańskim kościele św. Idziego jednym z najstarszych polskich zabytków budownictwa sakralnego. W Inowłodzu, znajduje się również zamek królewski. Budowla wzniesiona w połowie XIV wieku w dolinie Pilicy, otoczona fosą broniła ważnej przeprawy przez rzekę. Zamek jest obecnie częściowo zrekonstruowany w postaci trwałej ruiny i pełni rolę gminnego ośrodka kultury oraz punktu informacji turystycznej. Ponadto w Inowłodzu znajdziemy budynek dawnej synagogi z XIX wieku, pozostałości cmentarza żydowskiego oraz parafialny kościół św. Michała wzniesiony w 1520 r.

Zamek w Inowłodzu

Budynek dawnej synagogi w Inowłodzu

Spała – do najcenniejszych zabytków miejscowości należy wybudowany w 1923 roku z inicjatywy prezydenta Stanisława Wojciechowskiego drewniany kościół – kaplica, ze stylizowanym ludowym wystrojem wnętrza. W kościele uwagę przyciągają witraże projektu Jana Winiarza oraz drzeworyt w nastawie ołtarzowej wykonany przez rzeźbiarza z Istebnej. Przedstawia on św. Huberta, patrona myśliwych. Pozostałością po czasach carskich w Spale jest żeliwny posąg żubra, który z woli Aleksandra II był postawiony w 1862 roku w Białowieży, w 1915 roku wywieziony do Moskwy, a po wojnie 1920 roku został zwrócony Polsce i do 1928 roku stał na dziedzińcu zamku królewskiego w Warszawie. O jego przeniesieniu w 1929 roku do Spały zadecydował Prezydent Ignacy Mościcki. Inne ciekawe zabytki Spały to most na Pilicy, oraz wieża ciśnień z pompownią.

Posąg żubra w Spale

Rzeczyca – pierwsza wzmianka o miejscowości jako wsi królewskiej pochodzi z 1335 roku. Z 1365 roku pochodzi wzmianka o tutejszym kościele p. w. św. Katarzyny. W latach 1450 - 1470 Władysław Jagiełło przeznaczył dochody z dóbr rzeczyckich na potrzeby Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pod koniec XVIII wieku Rzeczyca uzyskała status starostwa, a w 1790 roku prawa miejskie. Jednak po upadku powstania listopadowego prawa te utraciła. W Rzeczycy mieszkał w latach 1779 - 1804 Jędrzej Kitowicz - pisarz historyczny, pamiętnikarz, konfederat barski i kanonik kaliski. Był on autorem kronik bieżących wydarzeń, które wymiennie nazywał „Pamiętnikami" lub „Historią Polski" oraz „Opisu obyczajów za panowania Augusta III".

Studzianna-Poświętne – nazwa miejscowości Studzianna pojawiła się w źródłach dopiero od 1485 roku. Przez okolice te nie prowadziły ważniejsze szlaki handlowe, więc stosunkowo późno pojawiły się tu pierwsze osady. Nazwa Poświętne pojawiła się znacznie później, jako spolszczone określenie „sanktuarium - miejsca świętego". Gwałtowny rozwój osady rozpoczyna się wraz z pojawieniem się obrazu Świętej Rodziny niewiadomego pędzla, który w połowie XVII wieku zasłynął jako cudowny. Początkowo napływali tu pielgrzymi, a wśród nich królowie - Michał Korybut Wiśniowiecki i Jan III Sobieski, z czasem przybywało stałych osadników. Właściciele osady, Starołęccy, wznieśli tu w latach 1673 - 1674 drewniany kościół i klasztor, w którym od 1674 roku osadzili członków Oratorium św. Filipa Neri. Jest to najcenniejsze założenie klasztorne tego okresu, jeden z ciekawszych zabytków architektury sakralnej w Polsce. Budowa świątyni została upamiętniona zasadzeniem wokół niej drzew, dziś już ponad 300-letnich. W 1974 roku kościół w Poświętnem został podniesiony do rangi bazyliki mniejszej. Do dziś jest to miejsce kultu religijnego, które przyciąga pielgrzymów i turystów z całego kraju.

Klasztor Filipinów w Poświętnem

Poza tym w Parku istnieje wiele miejsc pamięci narodowej, związanych z powstaniami narodowymi i historią najnowszą Polski. W lasach pod Anielinem wzniesiono „ Szaniec Hubala" – obelisk upamiętniający śmierć legendarnego majora Henryka Dobrzańskiego, żołnierza września 1939 roku i pierwszego partyzanta. Na terenie Parku zachowało się także wiele zabytków techniki takich jak: wiatraki, młyny oraz tartaki znajdujące się w lasach. We wsiach, z których liczne powstały już w XIV wieku zachowały się zabytkowe drewniane zabudowania.

Szaniec mjr Henryka Dobrzańskiego

TURYSTYKA

Walory przyrodnicze i krajobrazowe Parku od dawna przyciągały tu turystów oraz amatorów stałego wypoczynku. Rezydencjonalne tradycje Spały sprawiły duże zagęszczenie bazy wczasowo – wypoczynkowej. Dla amatorów ciszy i spokoju, z dala od spalskiego wakacyjnego gwaru z pomocą przychodzą kwatery prywatne w okolicznych letniskowych wsiach tj. Teofilów, Zakościele, Żądłowice. Dużą atrakcją Spały jest Ośrodek Przygotowań Olimpijskich stanowiący profesjonalną bazę treningową dla drużyn kadry narodowej i olimpijskiej kilkudziesięciu dyscyplin sportowych. Na szukających wypoczynku aktywnego czekają szlaki piesze, rowerowe, kajakowe i konne, które przemierzając poznamy piękno krajobrazu Parku, jego historię, zabytki i folklor.

SZLAKI TURYSTYCZNE I ŚCIEŻKI EDUKACYJNE

Szlak Spalskiego Parku Krajobrazowego, pieszy szlak koloru zielonego, relacji: Tomaszów Mazowiecki – Spała – rezerwat Konewka – Liciążna – rezerwat Żądłowice – Grotowice – Lubocz, całkowita długość szlaku – 54,5 km, w granicach SpPK – 28,1 km.

Szlak Partyzancki im. mjr Henryka Dobrzańskiego, pieszy szlak koloru czerwonego, relacji: Radomsko PKP – Wygoda – Włynice – Przedbórz – Bąkowa Góra – Sulejów – Tomaszów Mazowiecki – Spała – Poświętne – Drzewica, całkowita długość szlaku wynosi 200,4 km, w granicach SpPK – 17 km,

Szlak im. Prezydenta Ignacego Mościckiego, pieszy szlak koloru niebieskiego, relacji: Spała – Jeleń – Smardzewice – Biała Góra – rezerwat przyrody Niebieskie Źródła – Skansen Rzeki Pilicy – Tomaszów Mazowiecki, całkowita długość szlaku 25 km, w granicach SpPK – 3,9 km.

Szlak Carskich Łowów, rowerowy szlak koloru żółtego, relacji: Smardzewice – Spała – rezerwat „Konewka" – Glina – rezerwat Żądłowice – Rzeczyca, całkowita długość szlaku wynosi 32,8 km, w granicach SpPK –16,8 km,

Trakt przez Puszczę Pilicką, rowerowy szlak koloru zielonego, relacji: Czerniewice – rezerwat Konewka – Spała – Poświętne, całkowita długość szlaku wynosi 42 km, w granicach SpPK – 20,4 km,

Droga do Żubrów, rowerowy szlak koloru czerwonego, relacji: Smardzewice – Brzustów – Inowłódz, całkowita długość szlaku wynosi 20,2 km, w granicach SpPK – 2 km,

Ciąg pieszo-rowerowy relacji: Tomaszów Mazowiecki (rezerwat Niebieskie Źródła) – Spała – Inowłódz. Całkowita długość szlaku wynosi 22 km, w granicach Parku – 9 km.

Szlak kajakowy Pilicy. Pilica jako szlak kajakowy na terenie województwa łódzkiego funkcjonuje od Maluszyna znajdującego się w południowo-wschodniej części województwa łódzkiego do granicy z województwem mazowieckim, przebiega przez obszar Parku i jego otuliny. Całkowita długość szlaku kajakowego w granicach województwa łódzkiego wynosi 146,6 km, w granicach SpPK – 31,7 km;

Spływ kajakowy Pilicą

Łódzki Szlak Konny – najdłuższy w Europie (ponad 2000 km), dla miłośników turystyki konnej i aktywnej - w ramach projektu „Turystyka w siodle - infrastruktura innowacyjnego i unikatowego produktu turystycznego". Na trasie: 200 ośrodków jeździeckich, 21 punktów postojowych, 1400 tablic informacyjnych, 30 punktów informacyjnych monitorujących turystów i ponad 1000 atrakcji turystycznych. W punktach informacyjnych można wypożyczyć lokalizator, który w wypadku niebezpieczeństwa wyśle służbom ratunkowym informację, pozwalającą zlokalizować turystę.

Przez obszar Parku przebiega częściowo odcinek 12 i 13 pętli zewnętrznej szlaku liczącej prawie 1500 km. Odcinki te w SpPK przebiegają na trasie: Rzeczyca – Ponikła –Inowłódz – Zakościele – Królowa Wola – Spała – Brzustów – Ośrodek Hodowli Żubrów – Smardzewice i liczą około 36 km.

Ścieżka przyrodnicza „ Lasy Spalskie" – rozpoczyna się przy Domu Leśnika w Spale i prowadzi przez rezerwat leśny Spała do pomnika (obelisku) św. Huberta. Składa się z ona z 7 przystanków prezentujących największe walory rezerwatu w formie opisów i rysunków. Ścieżka umożliwia samodzielne poznanie gatunków roślin i zwierząt chronionych, prezentuje potęgę lasu, rzeki oraz zależności wszystkich elementów ekosystemu.

Ścieżka edukacyjna w rezerwacie Spała

Ścieżka edukacyjno – historyczna „ Śladami Oddziału mjr Hubala" – ścieżka składa się z ośmiu tablic-przystanków, opisujących działania i historię hubalczyków. Ścieżka poprowadzona jest głównie lasami od Dęby w okolicach Opoczna poprzez Poświętne i dalej Wólkę Kuligowską, Mysiakowiec, Ponikła, Kozłowiec, do Anielina, gdzie stoi Szaniec majora Henryka Dobrzańskiego - Hubala.

Przystanek ścieżki Hubala

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Baza noclegowa i gastronomiczna, ośrodki jeździeckie, stajnie, miejsca postoju i inne informacje praktyczne – patrz strona internetowa:
www.parkilodzkie.pl

ZESPÓŁ PARKÓW KRAJOBRAZOWYCH WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego obejmuje 7 parków krajobrazowych leżących na terenie województwa łódzkiego oraz fragmentarycznie województwa mazowieckiego, świętokrzyskiego i śląskiego. W skład Zespołu wchodzą: PK Wzniesień Łódzkich, Bolimowski PK, Spalski PK, Sulejowski PK, Przedborski PK, Załęczański PK oraz PK Międzyrzecza Warty i Widawki. Parki krajobrazowe (w granicach województwa łódzkiego) obejmują wraz z otulinami powierzchnię ok. 175 tys. ha, co stanowi blisko 10% obszaru regionu.

W granicach parków krajobrazowych znalazły się obszary o szczególnej wartości przyrodniczej i krajobrazowej m.in.: odcinek doliny rzeki Pilicy między Przedborzem, a Sulejowem, dolina Rawki, wyżynne krajobrazy na przedborskim przedpolu Gór Świętokrzyskich oraz w rejonie Załęczańskiego Łuku Warty, najlepiej zachowane lasy, zwłaszcza kompleksy stanowiące pozostałość Puszczy Pilickiej oraz charakterystyczna strefa krawędziowa Wzniesień Łódzkich – naturalne muzeum form polodowcowych.

Każdy park pełni różnorodne funkcje: krajoznawcze, rekreacyjne, turystyczne, edukacyjne, naukowe, a jednocześnie realizuje ważne zadania w ochronie rodzimej przyrody i krajobrazu.

ZESPÓŁ PARKÓW KRAJOBRAZOWYCH WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO
SPALSKI PARK KRAJOBRAZOWY
województwo łódzkie
WOJEWÓDZKI FUNDUSZ OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ W ŁODZI

Wydano dzięki finansowemu wsparciu
Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi

Wydawca:
ZESPÓŁ PARKÓW KRAJOBRAZOWYCH
WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO
ul. Solna 14, 91–423 Łódź
tel. 42 640 65 61
fax 42 657 82 82
info@parkilodzkie.pl
www.parkilodzkie.pl

Oddział Terenowy Nadpilicznych Parków Krajobrazowych
ul. Piotrkowska 106, 97-310 Moszczenica
tel. 44 616 82 25
e-mail: npk@parkilodzkie.pl, www.npk.parkilodzkie.pl

Tekst: D. Bień, K. Karbowiak, M. Sobański

Fotografie: Archiwum OT NPK

ŁÓDŹ – 2021

Odwiedź ZPKWŁ na Facebooku

Druk, skład, opracowanie kartograficzne
Euro Pilot Sp. z o.o.
ul. Konarskiego 3, 01-355 Warszawa
tel. 22 664 37 20
www.europilot.com.pl
biuro@europilot.com.pl

ISBN 978-83-64899-14-0

DROGI GOŚCIU I PRZYJACIELU!

- Pamiętaj, iż las jest dobrem wspólnym, podlegającym szczególnej ochronie.
- Poruszaj się po nim nie używając pojazdów samochodowych.
- Nie rozpalaj ognisk.
- Nie niszcz roślinności.
- Nie płosz i nie zabijaj zwierząt.
- Nie hałasuj.
- Nie śmieć.
- Nie wprowadzaj psów bez smyczy.